

Spominjam se značilnega dogodka iz osme šole. Ko sem se v mladostnih dvomih „kakor gad v precepu zvijal med satanom in bogom“ (med nevero in vero), me je katehet vpričo razreda postavil na oder in mi s povzdignjenim glasom zapretil: „V Njegovem imenu bom vzel sekiro in posekal . . .“ Ta sekira mi je ostala za vse žive dni v spominu in sem jo vselej zagledal pred sabo, kadar sem razmišljal o svobodi slovenskega naroda. Odločevala je tudi, ko sem izbiral pota za življenje. Ta sekira je orožje sproščene slovenske kulturne avtarkije, ki jo je doslej skrbno prikrivala, kadar je govorila o nesvobodi slovenskega naroda.

Juš Kozak.

I z z v a n o d g o v o r. V „Času“ (I./II. 1935/1936, str. 71, 72) vzklika urednik I. J. na koncu otožnega odgovora „Dejansko življenje in onostranska večna razodetja“: Daleč so zdrknili nekateri slovenski literati, da so se vdinjali v take „službe“. — K temu pripominjam, da je njegova „služba“ katoliškim naukom in idejam prilično lahka in, kar je tudi otipljiva stvarnost, današnjim prilikam neprimerno *dobro plačana*, moja pa *brezplačna*.

Juš Kozak.

„TUJE DETE“

Motto: „Hahahaha!“ — Mephistopheles („Faust“).

Najpoprej pride v našo tesno in abderitsko Ljubljano veselo, šegavo in razposajeno „Tuje dete“, doživi ob premieri v Slovenskem narodnem gledališču (5. oktobra 1935) izredno prijazen sprejem in popoln uspeh; potlej izidejo po naših dnevnikih ocene, ki ga kar po vrsti obsipajo s hvalo, in med vsemi poročili doseže tako po svoji književni dognanosti kakor tudi po svoji pravični, človeški uvidevnosti in topli dostopnosti največje in nedeljeno priznanje ocena v katoliškem „Slovenecu“ (8. oktobra 1935). Pa nastopi dne 17. oktobra 1935 na občnem zboru „v zatiranju utrjene, v svobodi oživiljene“ („Slovenec“, 18. oktobra 1935) „Prosvetne zveze“ anonimno ime „akademika Žebota Cirila“ in ta naslov in to ime, ki sta nas poučila edinole o poklicu dejanske osebe, ki ji pripadata, izprožita „najodločnejši“ protest, ga predlagata občnemu zboru in v tem protestu se trdi, da ne gre za nič več in nič manj kakor za „pravo slovensko narodno kulturo“, ki jo je baje slovenska katoliška prosveta „dolgo vrsto decenijev in v najnevarnejših razmerah kot edina branila in jo ohranjala“. To monopolno „pravo slovensko narodno kulturo“ namreč naenkrat ograža „kulturni boljševizem“, ki se je bojda pritepel v slovensko narodno gledališče. Ker je stvar vsekako zelo resna, slovenska narodna kultura pa katoliški prosveti silno pri srcu, predlog kakopak sprejmejo „soglasno“, „navdušeno“ in kakor je že ob takih prilikah navada — in potem . . . nič. Podoba je že, kakor bi šlo le bolj za anonimno ime akademika Žebota Cirila, ki mu je spodletel njegov prvi klavrni poskus, da bi pridobil svoji brezimnosti v zgodovini slovenske kulture na kakršenkoli način vsaj malce herostratske slave in tiskalnega črnila. Zakaj fraza o „kulturnem boljševizmu“, s katero se pri nas zadnji čas z določene strani v tisku in javni besedi (tako n. pr. na nedavnem pobožnem taboru na Oljski gori) sistematično in denuncijantsko obmetuje vse in vsakogar, kar in kdor ne spada naravnost v stare, dandanašnji le prenovljene kalupe tradicionalnega slovenskega malo-meščanskega prepira liberalizem contra klerikalizem, ta pavšalna in zaplot-

niška fraza je znana že iz znamenite „Straže v viharju“ in je zavoljo pretirane in nebrzdane uporabe danes že docela obrabljena in neučinkovita kakor dolgočasna, odslužena lajna. Akademiku Žebotu Cirilu potemtakem še celó s te strani ne pritiče nobena iznajdba in nobena zasluga.

A tedaj se pojavi nenadoma na uvodnem mestu taistega „Slovenca“, ki je objavil umetniškimi in kulturnimi pojmovanjem primerno oceno komedije „Tuje dete“, neko novo „Tuje dete“ („Slovenec“, 29. oktobra 1935), in to posebno „Tuje dete“ („Made in Slovenia“) se pokaže strmečim bralcem in bralkam našemljeno v čudovita oblačila in obloženo z vsemi sodomskimi grdobijami in grehotami. Kajti po mnenju „Slovenčevega“ uvodnikarja ni nebogljen in nedolžno „Tuje dete“ iz ljubljanskega gledališča nič drugega kakor sila spretno maskiran zvodnik, ki je prišel med nas izključno zategadelj, da bi ugonobil slovensko narodno kulturo, političen razbojnik, ki hinavsko izrablja „gorje v naši deželi“ ter zato „z zagrizeno vztrajnostjo piše in govori samo o kruhu in čevljih in prekanjeno dokazuje ljudem, da je v tem — pa še malo svobodnega spolnega uživanja zraven — vsa blaženost človeka“. To maskirano dete-razbojnik pa ni navadno človeško dete, je čudežno, „mednarodno“ dete, „vsaka njegova beseda je dih mržnje“ in ta neverjetni dih nenavadnega otroka je neki tolikanj poguben, da je treba proti njemu z oglušujočim bobnanjem dvigniti križarsko vojsko vseh slovenskih krščanskih čednosti in mističnih bitnosti; predvsem pa je treba z brutalno klofuto pojasniti „Slovenčevemu“ gledališkemu poročevalcu, da je grdo nasedel, v edinstvenih, jezuitsko zavitih noticah pa je treba potlej po nekem primeru iz daljne Dalmacije nekaj dni zapored opozarjati na možnost, da stori človek kaj za „narodno kulturo“ tudi s posebne vrste aktivno soudeležbo občinstva pri gledališki predstavi.

In zdaj: komu naj verjamemo? „Slovenčevemu“ gledališkemu poročilu ali „najodločnejšemu“ protestu in članku, ki je izšel na uvodnem mestu političnega dnevnika? Poznanemu in priznanemu katoliškemu kulturnemu delavcu in književniku, ki z oceno „Tujega deteta“ (namreč tistega iz narodnega gledališča, ne morda rokovnjača iz „Slovenčevega“ uvodnika) še zdaleč ni napisal ne svoje prve ne edine besede o književnosti in podobnih rečeh (čeprav se spominjamo njegovega pravovernega katoliškega nastopa v aferi „Veslega vinograda“)? Ali pa naj nemara verjamemo slave in tiskalnega črnila lačnemu brezimnemu „stražarskemu“ imenu in popolnoma anonimnemu peresu, nesrečnemu očetu „Slovenčevega“ „Tujega deteta“, ki je „strah kranjske dežele“? That is the question...

Povsem jasno pa je moči ugotoviti dvoje dejstev.

Prvič (in to velja na splošno), da živimo v dobi brezobzirnega zanikanja najosnovnejših pojmov o kulturnosti in človeški kulturi sploh, v času nesramnih, histeričnih izpadov proti elementarnim pravicam kulturnega človeka in njegovega delovanja, v obdobju moralno in intelektualno analfabetškega zaganjanja v tisto svobodo, ki si jo je človeštvo po skoraj tisočletnih bojih priborilo kot prvi in najnujnejši pogoj vsakega uspevanja kulturnih vrednot, v dobi zoološke logike, ki naj zamenja vse, s čimer sta se v naporni borbi za spoznanja skozi veke oplajala človeška pamet in človeška zavest. Vse to je dandanašnji vsakdanja stvarnost, je podoba določenega kulturnega razkroja, in docela nemogoče je, gledati kakršenkoli pojav kulturnega dogajanja

izven nujnih pozitivnih ali negativnih relacij, s kakršnimi je pač povezan s tem žalostnim pogrebnim tam-tamom sodobne evropske kulture.

Drugič (in to velja zdaj predvsem za nas): po vseh opisanih dogodkih, ki so zadnji čas razburili šentflorjansko dolino, ni nobenega dvoma o tem, da ne gre več zgolj za ubogo in popljuvano „Tuje dete“ iz ljubljanskega gledališča, pa tudi ne edinole za spako iz „Slovenčevega“ uvodnika, dasi se avtor tega dejstva bržčas še malo ne zaveda. Gre za neprimerno več; gre za nekatere osnovne pridobitve, za kulturno strpnost in svobodo, za spoštovanje tiste kulturne kvalitete, ki je v resnici „mednarodna“, mednarodna v najlepšem pomenu besede že nekaj lepih stoletij, za kvaliteto, na katero sta zdaj nagnali ena docela brezimna in ena napol brezimna eksistenca svojo abesinsko ekspedicijo. Naivna in za oba jara junaka preveč častna pa bi bila misel, da sta edina povzročitelja tega divjega in organiziranega obstreljevanja; zakaj prečudna in sumljiva sorodnost njihove frazeologije in terminologije, prav posebno pa še njihovih metod, vse to daje upravičenost podmeni, da obstajajo neke skrivne vezi med svojevrstnim načinom kulturnega boja, čigar izraz je bil nekulturni naskok obeh neslavnih generalov na slovensko gledališče, pa med edinstveno dejavnostjo in bojno taktiko zakotnega lističa, ki smo ga omenili zgoraj (glej „Straža v viharju“, 1. novembra 1935). Ugotavljamo pa, da sta takšna kulturna koncepcija in takšna praksa v določeni smeri in ob posebnih pogojih zgolj *zadnja, nujna in logična razvojna konsekvence*. Če pa se je navsezadnje res vtihotapilo v idilično kulturno zaplankanost „našega duha“ kakšno „mednarodno“ strašilo, potem se to zlo ne skriva v nekaj uprizoritvah Škvarkinove komedije, marveč prav v tistih nekulturnih pojmovanjih in tistih metodah, ki so dandanašnji v resnici ena najžalostnejših „mednarodnih“ nevarnosti za sleherno pravo in dejansko „narodno kulturo“. *Ivo Brnčić.*

O SODOBNI SLOVENSKI ZNANSTVENI KRITIKI: Kdor bo študiral psihologijo slovenske znanstvene kritike v letu 1935., naj nikar ne prezre ocene, ki jo je o četrtem zvezku moje „Zgodovine slovenskega slovstva“ napisal dr. Anton Slodnjak (Sodobnost 439—444).

Namreč:

S. piše: „Ker (Kidrič) ne priznava ali vsaj dovolj ne upošteva samosvoje dinamike našega narodnega življenja, zato se mu tudi naša slovstvena zgodovina kaže kot rezultanta najraznovrstnejših tujih kulturnih in političnih vplivov...“ (439). Toda na 142. strani moje knjige je ta-le stavek: „Slovenski preporod je vzniknil ob močnem sodelovanju gesel časa in zunanjih momentov, a je dobil kmalu svojo lastno dinamiko.“ Res mislim, da spadamo Slovenci med tiste zamudnike, ki Evropi doslej niso dali nobenega novega literarnega in kulturnega pokreta, da so torej tudi pokreti, kakor reformacija, protireformacija, prosvetljenstvo, janzenizem, barok, rokoko, romantika itd., za nas import, ki ga pa često nismo slepo sprejemali, ampak ga prilagajali po svoje. Toda po vsem tuja mi je tista šola, ki je videla glavno nalogo literarnega zgodovinarja v iskanju tujih vplivov tudi v posameznih umetninah.

Ali:

S., ki očita moji knjigi prenatrpanost, se pritožuje, da se mi je „vsaktera vest... zdela enako pomembna“ in da se „v praksi premalo zavedam, da je poglavitna snov slovstvene zgodovine... prav za prav samo besedna umet-